

İÇİNHA

Senelik abone(hariç)D. 4
» » (dahil)500
6 Aylık » (dahil)260

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT
MECMUASI

Tarihi tesis: 1904
24üncü sene. No. 277-1
11 Temmuz 1929

Edebiyat meseleleri:

BİR NEV'İ EDEBİYE DAİR MÜLÂHAZALAR

Türkçeye ilk nümuneleri edebiyatı ceditinde devrinde ve en çok Mehmet Rauf bey tarafından verilen kısa nesir veya mensure nev'i, belki o devri edebî mensuplarının bu tarzı biraz fazla kullanmaları ve bahsedilmesine hiç hacet olmayan şeyleri birer mensure ile tespit ve tasvire kalkmaları yüzünden, bazılarınca envarı edebiye arasında en basit ve en kolay saha görünmekte, layık iltifat ile sayılmamaktadır. Kuvvetle sanıyorum ki, böyle düşünenler çok aldaniyorlar, ve edebiyatın en halis ve en öz sahipleri mutlaka böyle nesirler olmak icap eder. Madem ki edebiyatı ruhun heyecan ve ihtirasını tepliğ için bir vasıta olarak kabul ediyor, madem ki bu ruh heyecan ve ihtiraslarını taşıyan ve tattıran şeylere edebiyat diyoruz, niçin düşünmüyoruz ki, işte bu heyecan ve ihtirasları taşıyan şeylerin çoğu: roman, tiyatro, hikâye, hatta şiir, bir çok ecnebi kayıt ve şartlarla doludur? Romanda, hikâyede, tiyatroda. vak'aları icatla sevkü idareyi, tiyatroda, ayrıca da sahnenin hayatı maddeten canlandırabilmekteki mahdut kudretini daima nazarı dikkate almağa mecbur olan san'atkâr, hatta şiirde bile vezin ve kafiye gibi kayıt ve şartlarla bağlı, ve bu kayıt ve şartlar namına san'atten fedakârlıklar etmeğe sık sık mecbur olur. Niçin pek çok edip ve şair gibi roman ve tiyatro yazmadığını ve bu sayede de büyük servetler temin etmediğini soranlara, Valéry demiş ki:

— Bir uşağın kapıyı iki kanadile birden açarak (Madam la kontesin taamı hazır) bulunduğunu bildiren sahneyi, bu kadar âdî ve müptezel bir sahneyi kale-

mimle tasvir etmek istemiyorum da ondan!

Filhakika, en ihtişamlı, en yüksek, en temiz hayatlar içinde de âdî zaruretler ve pek hakir dakikalar mevcut bulundundan, bu hayatın bir aksî ve bir tasviri olan roman, tiyatro ve hikâye, san'atin süzgeçinden nakadar geçerse geçsin aslına sadık kalmak, ve bediilikle hiç bir münasebeti bulunmayan şeyleri de göstermek ve yaşatmak mecburiyetindedir. Nazımda ise eski şaire meşhur olduğu veçhile (Geldi kafiye gitti Safiye!) dedirten ve söylemesini hatırına getirmedığı sözleri söyleten bu iki şey, yani vezinle kafiye, sade heyecanını ifade etmek isteyen san'atkârı mütemadiyen işgal ve iz'aç eder. Halbuki, mensurede ne uydurulacak vak'alar ve entrik, ne de vezin ve kafiye kayıtları vardır, ve ilhamile, derinliğile baş başa kalan san'atkâr, bütün kudretini ve bütün enginliğini bize tamamen gösterebilir, bize tamamen verebilir.

Keyfiyeti başka bir san'atın teknikile ve eserleriyle tarif ve tasvir etmek istersek diyebiliriz ki romanla tiyatro ve hatta şiir pirer opera, lâkin mensure bir senfoni veya sonattır. Operanın musikisini vücade getiren artist, ne derecede büyük olursa olsun, ilhamile baş başa kalmaz, mizansemi, mugannileri, masrafı düşünür, ve eğer, hemen daima vaki olduğu gibi, bestelediği piyesin muharriri de değilse bu hürriyetini ve zevklerini büsbütün tahdit eder. Fakat sonat veya senfoni vücade getirenler, san'ata yabancı hesaplardan tamamen uzak kalabildikleri için en yüksek şahikalara erişmişlerdir, ve erişmemişlerse bu kendi taksirleridir. Bir kitapta okumuştum ki,

Rihard Wagner, o kadar azim ihtimallarının ve Baviera kralı ikinci Louis'yi neticede tahtından mahrum bırakmış masrafların mrlsulü olan Bayrötteki tiyatrosunda, bir eseri büyük hazırlıkları muteakip vaz'ı sahne olunurken, zevkine pek emniyet ettiği bir arkadaşının dürbünle sahneye bakmasına tahammül edememiş, bu kadar dikkatle bakmanın mutlaka görüp bulacağı gülünç hakikat taklitlerinin, iri göbekli ve sarkık gerdanlı genç tenorun, elli seneyi boyaların gizleyemediği taze primadonnanın, mukavvadan dağlarla bezden ovaların bedii heyecanları öldürmesinden korkmuş ve arkadaşının elinden dürbünü çekip alarak:

— Bakma, dinle! diye bağırır.

Şunu da hatırlayalım ki, ilâhî Beethoven ancak bir opera bestelemiş, ve saymakla tükenmeyen bütün öteki eserlerini sahnenin bu ezici icabatına tabi tutmamıştır. Ve yegâne operası olan Fidelio için yazmış olduğu dört uvertürden en güzeli ve daima çalınanı, aynı zamanda da mevzula hiç alakası olmıyan bir bediadır.

Bir yeni tarif ile diyeceğim ki, romanda, tiyatroda, hatta nazımda, şiir ve heyecan pek parlak ve pâk bir su olabilir, lâkin bu su belki uzaklardan getirilmekte, ve her halde demir borulardan gelerek ve musluklardan geçerek akmaktadır. Fakat o saydığım envai edebiyenin bütün o kaidelerine ve mecburiyetlerine esir olmayan nesir, bir fıskiye den hür ve mağrur semalara fışkıran ve köpüklenip dağılarak sanki uçan bir sudur, öyle güzel ve o kadar mağrurdur.

Lâkin şartlardan ve kaidelerden varestede bulunduğu için, mensurenin kolayca yazılabileceğini zannetmek ne büyük bir hatta teşkil eder! Güzel bir nesir yazmak, muhakkak ki en güç şeydir ve bu sahada ancak en derin duyan ve en güzel gorenler muvaffak olabilirler (Erenlerin Bağından), Yakubun en nefis ve derin eseri değil midir? Roman yazan veya bir piyes vücade getiren muharrir, heyecanının kuruluşunu hayalinin zenginliğile, anlatıştaki uş-

talığile, telâfi edebilir, ve vak'ada hareket azsa bunu tahlil kudretile, yahut bir takım fikrî meseleleri şiddetle kurcalamak sayesinde unutturabilir. Hatta eserde hiç bir bel kemiği yoksa bile, bunu, kitabın içinde kaynaşan mahlûkatın canlılıkları ve hususiyetleriyle affettirebilir. Adına şiir denilen hayal ve tefekkür güzelliğine şiddetle muhtaç olan nazımda bile bu husutaki züğürtlüğün vezin kuvveti, nazım ahengi ve kafiye kudretile az çok telâfi edilmesi vaki, ve «Lisana hakim şair!», «Metin şair!» denilen bazı nâzımların eserleri nesre çevrilse meydanda hiç bir şey kalmayacağı da muhakkaktır. Halbuki mensurede ruhunuzun bütün üryanlığıle kariin karşısında-sınız. Tekmil hakikatile görülebilmesi için boyaları silinerek ve ipekleri ve elmasları alınarak esir pazarlarında alıcının huzuruna çıkarılan o eski zaman cariyelerine benzersiniz. Ve şayet ruhunuzda derin bir ürperme, gözlerinizde başka bir görüş, söyleyişinde yeni ve tâ ruha giden bir eda yoksa, kendinizden ve kendi his, arzu ve elemelerinizden bahsetmenizi dinlemezler ki! Bilmem hangi derdinizi ve hangi fikru hissini anlatmağa çalıştığınız beş on satır veya bir kaç sahife içinde, saz âlemlerinde bet değilse bile alelâde seslerle gazel okuyan biçare hanendelere dönersiniz. Birden bire bağırmağa başlayarak, boynunun damarları çatlıyacak gibi kabara kabara, iltiyam bulmaz aşk dertlerinden kurtulmak için ölümü avaz avaz çağırın o adamlar kadar gülünç ve biçare olursunuz.

Mensurede zaferle sukut, eski Roma kahramanlarının tepcil edildikleri kapitolla cezaya istihkak kesbedenlerin üzerinden uçuruma fırlatıldıkları Tarpeya kayası kadar birbirlerine yakındırlar. Çünkü mensure satır satır, kelime kelime şiir olmakla mükelleftir, ve şiir ise hissin, hayalin ve fikrin o kader geranbaha ve ender bir usaresidir ki, nice kalemler, sahifelerce ve ciltlerce yazı yazdıkları halde eserlerine ondan eyvah ki hiç, bir zerre bulaşmamıştır.

NAHİT SİRRI